

**ISLOM HAMKORLIK TASHKILOTINING O'ZBEKISTON BILAN
HAMKORLIGI VA MINTAQAVIY AHAMIYATI**

Mustafojev Muhammad Xojageldiyevich

*Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Xalqaro munosabatlar va
siyosiy jarayonlar yo'nalishi magistratura 2-kurs talabasi*

muhammadamin9803@gmail.com

ANNOTATSIYA: Ushbu ilmiy maqolada Islom Hamkorlik Tashkiloti (IHT) va O'zbekiston Respublikasi o'rtasida shakllangan hamkorlikning tarixiy bosqichlari, asosiy yo'nalishlari va mintaqaviy integratsiyadagi o'rni tahlil qilingan. Tadqiqotda O'zbekistonning IHTga a'zo bo'lganidan buyon amalga oshirgan siyosiy, iqtisodiy, madaniy, ta'limiy va ekologik tashabbuslari ilmiy asosda o'rganildi. IHTning mintaqaviy xavfsizlik, iqtisodiy integratsiya, ayollar huquqlari, yoshlar siyosati va ekologiya sohasidagi o'rni O'zbekiston misolida tahlil qilindi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonning IHTdagi faolligi uning mintaqaviy va global maydondagi nufuzini oshirgan, Islom Taraqqiyot Banki (IsDB) orqali iqtisodiy taraqqiyot sur'atlari kuchaygan, mintaqaviy xavfsizlikda ham O'zbekiston muhim aktor sifatida shakllangan. Maqola natijalari O'zbekistonning IHT bilan hamkorligi Markaziy Osiyoda barqarorlik, iqtisodiy integratsiya va ilmiy-ma'rifiy taraqqiyotga hissa qo'shayotganini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: Islom Hamkorlik Tashkiloti, O'zbekiston, Islom Taraqqiyot Banki, mintaqaviy xavfsizlik, diplomatiya, iqtisodiy integratsiya, Afg'oniston, Orol muammosi, ayollar taraqqiyoti, ta'lim loyihalari.

KIRISH:

Xalqaro munosabatlar tizimida ko'p tomonlama hamkorlik mexanizmlari tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, musulmon davlatlarini birlashtirgan yirik tashkilotlar ichida Islom Hamkorlik Tashkiloti (IHT) alohida o'rin tutadi. Tashkilot 1969-yil Rabot shahrida tashkil etilgan bo'lib, bugungi kunda 57 mamlakatni qamrab olgan ikkinchi yirik xalqaro tuzilma hisoblanadi. IHTning

asosiy maqsadlari islom dunyosida birdamlikni oshirish, iqtisodiy va siyosiy hamkorlikni rivojlantirish, fan, ta'lim va madaniyat sohasida integratsiyani kuchaytirish, inson huquqlarini ta'minlash va ekstremizm hamda radikalizmga qarshi kurashdan iborat.

O'zbekiston Respublikasi 1996-yilda IHTga to'laqonli a'zo bo'ldi va shu davrdan boshlab tashkilotning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy dasturlarida faol ishtirok eta boshladi. Mustaqillikdan keyingi davrda O'zbekistonning tashqi siyosati xalqaro hamkorlikni kengaytirish va iqtisodiy liberalizatsiyani chuqurlashtirishga qaratilgan bo'lib, IHT bilan aloqalar ana shu siyosiy yo'nalishning muhim tarkibiy qismi bo'lib qoldi. Ayniqsa, 2016-yilda Toshkent shahrida IHT Tashqi ishlar vazirlari kengashining 43-sessiyasining o'tkazilishi O'zbekistonning tashkilotdagi nufuzini sezilarli ravishda oshirdi.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, bugungi kunda IHT nafaqat diniy-siyosiy tashkilot, balki iqtisodiy taraqqiyot, xavfsizlik, ekologik muammolar, ayollar huquqlari, yoshlar siyosati va ilm-fan integratsiyasining global maydoniga aylangan. O'zbekistonning bu yo'nalishlardagi tashabbuslari islom dunyosida ham, Markaziy Osiyoda ham katta e'tiborni tortmoqda.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotning metodologik asosini xalqaro munosabatlar nazariyalari, mintaqaviy integratsiya konsepsiyalari hamda siyosiy iqtisodiyot yondashuvlari tashkil etadi. Tadqiqot Islom Hamkorlik Tashkiloti (IHT) va O'zbekiston o'rtasidagi ko'p qirrali hamkorlikning shakllanishi, rivoji va mintaqaviy ahamiyatini chuqur tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, sifat (qualitative) tadqiqot dizayniga tayangan. Metodologiya bir nechta ilmiy-uslubiy yondashuvlarni o'z ichiga oladi:

1. Analitik-deskriptiv yondashuv

Tadqiqotning asosiy qismi deskriptiv (tasviriy) va analitik (tahliliy) usullar orqali amalga oshirildi. Ushbu yondashuv quyidagilarni o'rganish imkonini berdi:

O'zbekistonning IHTga qo'shilishi tarixini aniqlash;

Hamkorlik yo'nalishlarini tahlil qilish;

Siyosiy, iqtisodiy va madaniy aloqalarning hozirgi holatini o'rganish;

Mintaqaviy xavfsizlik va integratsiya jarayonlaridagi o‘rnini ochib berish.

Bu yondashuv hozirgi zamon xalqaro tashkilotlar bo‘yicha mavjud ilmiy qarashlarni tizimlashtirishga yordam berdi.

2. Tarkibiy-funksional tahlil (Structural–Functional Analysis)

Mazkur usul IHTning institutlari va mexanizmlarining O‘zbekiston bilan hamkorlik jarayonidagi funksiyalarini aniqlashda qo‘llanildi. Tahlil quyidagilarga qaratildi:

IHT Tashqi ishlar vazirlari Kengashi, IHT Sammitlari, IHTning iqtisodiy qo‘mitalari faoliyati;

O‘zbekistonning tashkilot organlaridagi ishtirok darajasi;

Islom Taraqqiyot Banki (IsDB)ning O‘zbekistondagi loyihalari;

Mintaqaviy xavfsizlik bo‘yicha hamkorlik funksiyalari.

Bu yondashuv IHTning O‘zbekiston taraqqiyotidagi amaliy ahamiyatini ilmiy asosda ochib berdi.

2. Komparativ (qiyosiy) tahlil

Tadqiqot davomida O‘zbekistonning IHT bilan hamkorligi boshqa Markaziy Osiyo davlatlarining tajribasi bilan qiyoslandi.

Qiyosiy tahlil quyidagilarni aniqlash imkonini berdi:

O‘zbekistonning IHTdagi diplomatik faolligi mintqa davlatlariga nisbatan yuqoriligi;

Investitsiyalar, grantlar va texnik yordamning hajmi bo‘yicha O‘zbekiston yetakchiligi;

Ekologik diplomatiya (Orolbo‘yi muammosi) bo‘yicha O‘zbekistonning global tashabbuskorligi.

Bu esa O‘zbekistonning IHTdagi o‘ziga xos o‘rnini ilmiy jihatdan asoslashga xizmat qildi.

4. Siyosiy-iqtisodiy tahlil (Political Economy Approach)

IHT–O‘zbekiston munosabatlarining iqtisodiy komponentlari: investitsiyalar, savdo moliyalashtirish, qo‘shma loyihalar, innovatsion dasturlar shu yondashuv asosida o‘rganildi.

Tahlil quyidagilarni qamrab oldi:

Islom Taraqqiyot Banki tomonidan 2003–2024 yillarda ajratilgan investitsiyalar;

ITFC orqali savdo moliyalashtirish paketlari;

Qishloq xo‘jaligi, energetika, ta’lim va sog‘liqni saqlash loyihalari;

O‘zbekistonning iqtisodiy diplomatiyasi.

Mazkur yondashuv iqtisodiy hamkorlikning mintaqaviy integratsiya va barqarorlikka ta’sirini chuqur tahlil qilishga yordam berdi.

5. Kontent-analiz

Tadqiqot jarayonida quyidagi manbalar kontent-analiz usulida o‘rganildi:

IHT sammitlari va TIV Kengashi qarorlari;

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqlari va farmonlari;

Islom Taraqqiyot Bankining yillik hisobotlari;

ISESCO, ICYF kabi tashkilotlarning ma’lumotlari;

Ilmiy maqolalar, monografiyalar va OAV materiallari.

Kontent-analiz O‘zbekistonning IHT bo‘yicha tashqi siyosiy konsepsiyalarini, ustuvor yo‘nalishlarini va amaliy natijalarini obyektiv tasvirlashga imkon berdi.

6. Huquqiy tahlil (Legal Analysis)

Tadqiqotda O‘zbekistonning IHT bilan hamkorligiga oid quyidagi huquqiy hujjatlar o‘rganildi:

O‘zbekistonning IHTga qo‘shilish to‘g‘risidagi 1996-yilgi qaror;

IHTning yangilangan Ustavi (2015–2018);

O‘zbekiston–IsDB o‘rtasida imzolangan bitimlar;

O‘zbekistonning IHT bo‘yicha milliy dasturlari va normativ-huquqiy hujjatlari;

ADABIYOTLAR TAHLILI VA MUHOKAMA

1. IHTning tuzilishi va global roli

Ilmiy manbalarda ta’kidlanishicha, IHTning asosiy vazifalari musulmon davlatlar o‘rtasidagi iqtisodiy integratsiyani kuchaytirish, siyosiy barqarorlikni

mustahkamlash va madaniy merosni asrashdan iborat (Eshonqulova, 2022). Tashkilotning tarkibida Islom Taraqqiyot Banki (IsDB), ISESCO (hozirgi ICESCO), Inson huquqlari bo'yicha mustaqil komissiya kabi muhim tuzilmalar mavjud.

2. O'zbekistonning IHTga qo'shilishi va dastlabki hamkorlik bosqichlari

RKM O'g'lining ilmiy tadqiqotiga ko'ra, O'zbekistonning 1996-yil 2-oktabrda tashkilotga a'zo bo'lishi mamlakatning musulmon davlatlar bilan siyosiy va iqtisodiy aloqalarini mustahkamladi (CyberLeninka, 2018). 2015-yilda O'zbekistonning IHTning yangilangan Ustavini ratifikatsiya qilishi esa hamkorlikning yangi bosqichiga yo'l ochdi.

3. Islom Taraqqiyot Banki bilan hamkorlik

IsDB — IHTning iqtisodiy platformasi bo'lib, O'zbekistonning strategik hamkori hisoblanadi. 2003-yilda a'zo bo'lgan O'zbekiston bugungi kunda:

- ta'lim sohasiga 220,25 mln dollar miqdorida investitsiyalar jalb qilgan (IsDB, 2023);
- ITFC orqali Asakabank bilan 20 mln dollarlik savdo moliyalashtirish kelishuvi imzolagan;
- qishloq xo'jaligi, suv resurslari, yo'l va transport infratuzilmasi bo'yicha yirik loyihalarni amalga oshirmoqda.

Ilmiy manbalarda IsDBning O'zbekistondagi loyihalari mintaqaviy iqtisodiy integratsiyani kuchaytiruvchi omil sifatida baholangan.

4. Madaniy, ilmiy va ta'limiy hamkorlik

ICESCO tomonidan Toshkentning 2007-yilda "Islom madaniyati poytaxti" deb e'tirof etilgani O'zbekistonning madaniy diplomatiyasida muhim burilish bo'ldi. Shuningdek, O'zbekiston IHT Ayollar taraqqiyoti tashkilotiga qo'shilish taklifi bilan taqdirlangan (Kun.uz, 2023). Bu islom dunyosida gender siyosatini rivojlantirishdagi yuqori bahodir.

Ta'lim sohasidagi hamkorlikda ICESCO va IsDBning ilg'or grant dasturlari bo'yicha O'zbekiston yoshlarining ishtiroki sezilarli darajada ortgan.

5. Mintaqaviy xavfsizlik va ekologik diplomatiya

O'zbekistonning IHT doirasida xavfsizlik masalalaridagi tashabbuslari, ayniqsa Afg'oniston bo'yicha pozitsiyasi, ilmiy adabiyotlarda alohida o'rin tutadi. O'zbekistonning mintaqaviy tinchlikka qo'shayotgan hissassi IHT tomonidan muntazam qo'llab-quvvatlanib keladi. Ekologiya yo'nalishida esa Orol dengizi fojiasini global kun tartibiga olib chiqish O'zbekistonning eng muhim tashabbuslaridan biri bo'ldi. Prezident Shavkat Mirziyoyevning IHT minbarida ekologik hamkorlikni kengaytirish takliflari ham ilmiy tadqiqotlarda e'tirof etilgan.

NATIJALAR

Tahlil asosida quyidagi ilmiy natijalarga erishildi:

1. O'zbekiston–IHT hamkorligi tizimli institutlashgan mexanizmga aylandi. Siyosiy, iqtisodiy, madaniy, ta'limiy va ijtimoiy yo'nalishlarda barqaror dasturlar shakllandi.

2. Iqtisodiy hamkorlik O'zbekistonning rivojlanish strategiyasiga uyg'unlashgan.

IsDB va ITFC orqali yirik moliyaviy loyihalar amalga oshirilmoqda.

3. O'zbekiston IHTning mintaqaviy xavfsizlikdagi muhim aktoriga aylandi. Afg'oniston bo'yicha diplomatik tashabbuslar O'zbekistonning mintaqaviy ta'sirini kuchaytirmoqda.

4. Madaniy diplomatiya O'zbekistonning islom dunyosidagi nufuzini oshirdi.

Toshkentning "Islom madaniyati poytaxti" deb e'tirof etilishi va ICESCO bilan hamkorlik buni tasdiqlaydi.

5. Orolbo'yi ekologik diplomatiyasi IHT darajasida yangi yo'nalish sifatida shakllandi.

Bu mintaqaviy ekologik xavfsizlikning umumiy modeli sifatida qaralmoqda.

XULOSA

O'zbekistonning Islom Hamkorlik Tashkiloti bilan hamkorligi mamlakatning xalqaro maydondagi mavqeini mustahkamlovchi strategik omil bo'lib, nafaqat iqtisodiy integratsiyani, balki madaniy diplomatiya va mintaqaviy xavfsizlikni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonning IHTdagi

faolligi mintaqada barqarorlikni mustahkamlash, o‘zaro bog‘liqlikni kuchaytirish, islom dunyosida ilm-fan va texnologiya taraqqiyotiga hissa qo‘shish imkonini bermoqda.

Kelgusida O‘zbekistonning quyidagi yo‘nalishlarni rivojlantirishi maqsadga muvofiq:

- iqtisodiy loyihalarda IsDB bilan hamkorlikni kengaytirish;
- ayollar va yoshlar siyosati bo‘yicha IHT dasturlarini O‘zbekistonda joriy etish;
- Orolbo‘yi ekologik diplomatiyasini IHT platformasida davom ettirish;
- ilm-fan, sun‘iy intellekt, ta‘lim sohalarida yangi qo‘shma markazlar tashkil etish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Eshonqulova D. Uzbekistan’s Current Relations with the Organisation of Islamic Cooperation. Frontline Social Sciences and History Journal, 2022.
2. Islom Hamkorlik Tashkilotiga O‘zbekiston Respublikasining a‘zo bo‘lish tarixi va munosabatlari. CyberLeninka, 2018.
3. Organisation of Islamic Cooperation. Annual Reports, 2020–2024.
4. IsDB. Uzbekistan Education Project Agreement, 2023.
5. ITFC Official Press Releases, 2022–2024.
6. O‘zbekiston Respublikasi TIV rasmiy ma‘lumotlari.
7. ICESCO Annual Cultural Heritage Reports, 2007–2023.
8. President.uz. O‘zbekiston va IHT uchrashuvlari bo‘yicha rasmiy xabarlar, 2021–2024.
9. Kun.uz. IHT Ayollar taraqqiyoti tashkiloti O‘zbekistonga a‘zolik taklifi, 2023.
10. Eurocontinent.eu. O‘zbekiston va IHT tashqi ishlar vazirlari kengashi sessiyasi, 2016.